

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

9-maxsus
son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5/9 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafroz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent;

Jabborova Charos Aminovna - iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Qodirova Muqaddas Tog'ayevna - filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.,;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari

doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSIOLOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

07.00.00 – TARIX FANLARI

Raupov Xolmamat Rashidovich, Xaitova Olmaxon Saidovna

O'ZBEKISTONDA KON-METALLURGIYA SOHASI TARAQQIYOTIDA BERUNIY

ILMIY METODOLOGIYASINING O'RNI 13-19

Muminov Ulmas Ravshanqulovich

QADIMGI TURKIYLARDA DAVLATCHILIK AN'ANALARI 20-30

Azamatova Gulmira Bayirbekovna

MEHNAT MIGRATSIYASINI HUQUQIY TARTIBGA SOLISH MEXANIZMLARI:

XALQARO STANDARTLAR VA MILLIY QONUNCHILIK 31-37

Absalom Ziyadullayevich Xujanazarov

YANGI O'ZBEKISTON SHAROITIDA SURXONDARYO VILOYATIDA

SOG'LIQNI SAQLASH SOHASIDAGI O'ZGARISHLAR 38-43

Allamuratov Shuxrat Ashurovich

BUXORO AMIRLIGINING ICHKI SAVDO-TRANZIT ALOQALARIDA

AMUDARYO SUV YO'LINING O'RNI 44-49

Sabirov Mansurbek

AMUDARYO SOHILI BO'YLAB XALQARO KARVON YO'LIDA RIVOJLANGAN

O'RTA ASR VA SHAHARLARI SAHIFASI 50-53

Matnazarova Mohira Uktamovna

KO'CHMANCHI CHORVADORLAR CHORVACHILIK XO'JALIGINING

SHAKLLANISH OMILLARI 54-59

Shukurillayev Yunus Asrorovich

BUXORO AMIRLIGIDA HARBIY UNVON VA MANSABLARGA TAYINLANISHIGA

OID HUIJATLAR TAHLILI (QO'SHBEGI DEVONXONASI ARXIVI HUIJATLARI ASOSIDA)..... 60-67

Esanova Nilufar

O'ZBEKISTONDA XALQARO MUNOSABATLARNING USTUVOR YO'NALISHLARI

VA ULARNING SANOAT RIVOJLANISHIDAGI BUGUNGI KUNDAGI AHAMIYATI 68-73

Jumayev Abdumo'min Fayziyevich

IBN SINONING ASH-SHIFO ASARINING ISLOM VA YEVRIPA FALSAFASIGA TA'SIRI 74-82

Pardaxol Normamatova Ochildiyevna

MUSTAQILLIK YILLARIDA SURXONDARYO VILOYATINING

SOG'LIQNI SAQLASH SOHASIDAGI XALQARO HAMKORLIGI 83-87

Elboyeva Shaxnoza

O'ZBEK OLIMALARINING XALQARO ILM-FAN, MADANIYAT RIVOJIGA

HAMDA FAN VA TEXNIKA TARAQQIYOTIGA QO'SHGAN HISSALARI 88-94

Джаббарова Юлдуз Джуманиязовна

РОЛЬ ИСТОРИИ МЕДИЦИНЫ В ФОРМИРОВАНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ

ИДЕНТИЧНОСТИ БУДУЩИХ ВРАЧЕЙ В МЕДИЦИНСКИХ ВУЗАХ УЗБЕКИСТАНА 95-100

Tuyev Fazliddin Erkinovich

2009–2011-YILLARDA BUXORO, SAMARQAND, NAVOIY SANOATIDA

O'SISH VA XALQARO HAMKORLIK DINAMIKASI 101-104

<i>Жураева Камола Сайфиддиновна</i> КАСПИЙСКИЙ РЕГИОН ВО ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКЕ УЗБЕКИСТАНА	105-109
<i>Abdujabborov Kamoliddin</i> QADIMGI BAQTRIYA VA AVESTO JAMIYATI DAVRI QISQACHA TAHLILI	110-115
<i>Mamanov Abdurahim Abduhakimovich</i> TEMURIYLAR VA ULARDAN KEYINGI SULOLALAR DAVRIDA DINIY HOKIMIYATNING KUCHAYISHI (SABABLAR VA NATIJALAR)	116-122
<i>Xolmatov Shukurillo Ziyoviddin o'g'li</i> INGLIZ TILLI TADQIQOTLARDA ILK O'RTA ASRLAR MARKAZIY OSIYO TARIXINING O'RGANISH BOSQICHLARI	123-128
<i>Djurayev Baxtiyor Rajaboyevich</i> O'ZBEKISTON IJTIMOIIY-IQTISODIY HAYOTIDA AYOLLARNING O'RNI VA GENDER TENGLIGI MASALALARI (TARIXIY-IJTIMOIIY TAHLIL 1991-2025-YY)	129-136
<i>Matyagbov Toyirjon Sultanbayevich</i> JANUBIY OROLBO'YI HUDUDIDA NEOLIT DAVRI KULOLCHILIGIGA DOIR BA'ZI CHIZGILAR	137-140

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Султанова Дина Файзрахмановна</i> ОБЩЕНАУЧНАЯ МЕТОДОЛОГИЯ ИСТОРИЧЕСКОГО ИНСТИТУЦИОНАЛИЗМА В РАЗВИТИИ ЭКОНОМИКИ ОТРАСЛИ КОНЕВОДСТВА НА ТЕРРИТОРИИ СОВРЕМЕННОГО УЗБЕКИСТАНА	141-153
<i>Shodmonov Abduvohid Farxod o'g'li</i> O'ZBEKISTON TARIXIY YODGORLIKLARINI RAQAMLI TURIZM ORQALI SAQLASH VA RIVOJLANTIRISH	154-157

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Otamuratov Sarvar</i> YOSHLARGA OID DAVLAT SIYOSATI: XALQARO TAJRIBA ASOSIDA YANGI TASHABBUSLAR VA QONUNGA TAKLIF ETILAYOTGAN MUHIM QO'SHIMCHALAR	158-164
<i>Tashanov Abduxoliq</i> BUZG'UNCHI G'OYA VA BUZG'UNCHI FAOLIYATNING SHAKLLANISHIDA SALBIY TARBIYA VA ATROF-MUHIT TA'SIRI	165-171
<i>Raxmatova Xolidaxon Xolikovna</i> XOJA AHROR VALIY MUROSAGA OID QARASHLARINING FALSAFIY MOHIYATI	172-178
<i>O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna</i> ABDULXAMID SULAYMON O'G'LI CHO'LPONNING BADIY-ESTETIK MEROSI	179-183
<i>Yazdonov Ulug'bek Tashmurotovich</i> TA'LIM VA TARBIYA – JAMIYATNI MA'NAVIY-MADANIY DEFORMATSIYALASHUVDAN SAQLOVCHI OMILDIR	184-189
<i>Абдуллаева Махбуба Нуруллаевна, Жалалова Гулбахор Одилжоновна</i> КОГНИТИВНЫЕ ФАКТОРЫ РАЗВИТИЯ НАУКИ В IX – XII ВЕКАХ В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ	190-197

<i>Rasulov Hakim Mamanovich</i> DAVLAT VA JAMIYAT O'ZARO ALOQADORLIGINING SIYOSIY-INSTITSIONAL TAHLILI	198-201
<i>Azamova Sitora Ayonovna</i> O'ZBEKISTON ZAMINIDA EKOLOGIK MADANIYATNING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI	202-206
<i>Xolmirzaev Xurshid Nakibillaevich</i> FUTUROLOGIK TAFAKKURDA SUN'IY INTELEKTNING NAMOYON BO'LISHI	207-212
<i>Namazova Yulduz Muzaffarovna</i> RAQAMLI SIVILIZATSIYA SHAROITIDA MILLIY TA'LIMNING STRUKTURAVIY-FUNKSIONAL JIHATLARI	213-217
<i>Abdurazoqov Gulmurod Musurmonqulovich</i> MAFKURAVIY OMILLARNING YOSHLAR KAMOLOTIGA TA'SIRI NAMOYON BO'LISHINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	218-224
<i>Tojibayev Baxromjon Turabayevich</i> "PREKARIAT" TUSHUNCHASINING GENEZISI: ETIMOLOGIYA, FALSAFIY-IJTIMOYIY ANGLASH	225-229
<i>Tursunova Laylo Ergashevna</i> TILAB MAHMUDOVNING ADABIY ESTETIK QARASHLARINING SHAKLLANISH BOSQICHLARI	230-235
<i>Филиппов Ольгерд Александрович</i> ГУМАНИСТИЧЕСКАЯ ТРАДИЦИЯ В ЭПОХУ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ ОБЩЕСТВА	236-244
<i>Chorieva Madina Aliyevna</i> INKLYUZIV TAFAKKUR — JAMIYATNING BARQAROR RIVOJLANISHINING FALSAFIY ASOSI	245-249
<i>Zakirova Nigora Xalmaxammatovna</i> AXBOROT MAKONIDA MILLIY O'ZLIKNI ANGLASH JARAYONINI RIVOJLANTIRISHDAGI MUAMMOLAR VA ULARNI HAL ETISH IMKONIYATI	250-254
<i>Primov Baxriddin Abdiraxmonovich</i> AXBOROT IMPERIALIZMI TAHDIDLARI	255-261
<i>Karimov Zafarbek Ataboyevich</i> TA'LIM TIZIMINI SOTSIOLOGIK-FALSAFIY TAHLIL QILISHDA GUMANITAR YONDASHUVLAR	262-267
<i>O'razov Bobir Baxtiyorovich</i> IJTIMOIY DAVLAT HAQIDAGI G'ARBONA QARASHLAR: FALSAFIY-ILMIY TAHLIL	268-272
<i>Shaydullayev Normamat Sherkuziyevich</i> RAQAMLASHGAN JAMIYAT SHAROITIDA INSON QADRI VA ONG EVOLYUTSIYASI	273-278
<i>Tursunova Olmos Fayziyevna</i> YOSHLAR HUQUQIY ONGI VA MADANIYATINI YUKSALTIRISHNING MA'NAVIY TARBIYA JARAYONIDA TUTGAN O'RNI VA AHAMIYATI	279-284
<i>Turaeva Sanobar Khalimovna</i> EASTERN EDUCATION - THE IMPORTANCE OF UPBRINGING IN THE FORMATION OF HUMAN QUALITIES IN YOUNG PEOPLE	285-287

<i>Jo'rayev Akram Namozovich</i> EKSTREMIZM G'OYALARIGA QARSHI KURASHDA MILLIY O'ZLIKNI ANGLASH MEXANIZMLARINING PSIXOLOGIK VA FALSAFIY ASOSLARI	288-291
<i>Taylyakova Feruzahon Sultanovna</i> GLOBALASHUV - MA'NAVIYATNI ANGLASH OMILI	292-296
<i>Toxirov Abdumalik Ashurali o'g'li</i> MAHALLA VA OILADA YOSHLAR AXLOQINI ME'YORLASHTIRISHNING IJTIMOIY-FALSAFIY ASOSLARI	297-302
<i>Sherboboyev Muxriddin, Javlonbek Hafizullayev</i> KARL POPPERNING BILISH FALSAFASIGA OID QARASHLARI	303-307
<i>Nasriddinov Faxriddin Xalmamatovich</i> AXBOROT VA AXBOROT TIZIMLARINING FALSAFIY TAHLILI	308-314
<i>Ochilov Husan</i> MILLIY AN'ANA VA MODERNIZATSIYA UYG'UNLIGINING FALSAFIY TAHLILI	315-321
<i>Madaminov Nasimjon</i> MILLIY MUSIQIY MEROS ASOSIDA YOSHLARNING ESTETIK DIDI VA TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHNING FALSAFIY JIHATLARI	322-326
<i>Xolmirzayeva Jumagul Xamdammovna</i> MEHNAT MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH SOHADAGI XORIJIY TAJRIBALAR	327-331
10.00.00 - FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Narmuratov Zayniddin Radjabovich</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI SCIENCE/ILM KONSEPTLI FRAZELOGIK BIRLIKLARNING LINGOMADANIY XUSUSIYATLARI	332-337
<i>Payzibayeva Madinaxon Sobirjon qizi</i> INGLIZ XALQ ERTAKLARI OBRAZLARINING BADIY XUSUSIYATLARI VA ULARNING O'ZIGA XOS JIHATLARI	338-342
<i>Axmedov Anvar Botirovich</i> NEMIS TILI TIZIMIDA O'ZLASHMA NEOLOGIZMLARNING ROD KATEGORIYASIGA EGA BO'LISH MASALASI	343-347
<i>Djabbarova Shoirra Baltayevna</i> ETNOGRAFIK REALIYALARNING LINGVISTIK XUSUSIYATI	348-351
<i>Genjemuratov Yaqipbek Baxriyatovich</i> FELETONNING JANR SIFATIDA ANIQLASH MUAMMOLARI	352-355
<i>Tadjiyeva Mastura Fayzullayevna</i> INGLIZ MAQOLLARIDA "LOVE" KONSEPTINING VOQELANISHI	356-360
<i>Qurbonova Gulnoza Abduholiq qizi</i> GIDRONIMLARINING STRUKTUR-SEMANIK TAHLILINING XUSUSIYATLARI	361-364
<i>Ayimbetova Shyryn Jabbar qizi</i> BOLALAR ADABIYOTINING POETIK-FUNKSIONAL XUSUSIYATLARI: YOSH PSIXOLOGIYASI, DIDAKTIKA, AKSILOGIYA	365-371
<i>Ruziyeva Nasiba Kenjayevna</i> O'ZBEK TILIDAGI IBORALARINING SEMANTIK XUSUSIYATLARI VA FRANSUZ TILIGA TARJIMASI	372-375

<i>Бабаева Зарина Сайфуллаевна, Фёдорова Арина Максимовна</i> ГЕЙМИФИКАЦИЯ В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА	376-385
<i>Xushmatatova Aminaxon</i> LINGUOCULTURAL FEATURES OF SPEECH INTENTION IN THE DISCOURSE OF ENGLISH AND UZBEK DRAMATIC WORKS	386-392
<i>Saparniyazova Sarbinaz Baxtiyarovna</i> THE INFLUENCE OF CONTEXTUAL FACTORS ON THE PERCEPTION OF THE PRAGMATICS OF APOLOGY IN ENGLISH AND UZBEK	393-397
<i>Adxamova Shirin Farhodjon qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA EMOTSIONAL HOLATNI IFODALOVCHI KOLLOKATSIYALARNING QIYOSIY TADQIQI	398-401
<i>Машарипова Валентина</i> ЛИНГВОКУЛЬТУРНЫЙ АНАЛИЗ ВЕРБАЛИЗАЦИИ ПАРАЛИНГВИСТИЧЕСКИХ СРЕДСТВ В ПОРТРЕТНЫХ ОПИСАНИЯХ В АНГЛИЙСКИХ И РУССКИХ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ТЕКСТАХ	402-405
<i>Abduqahhorova Gulnoza Abduvahobovna</i> RUS VA O'ZBEK TILLARIDAGI IQTISODIY ANGLISIZMLARNING SINTAKTIK XUSUSIYATLARI	406-411
<i>Raxmonova Yulduz Xusanovna</i> ADABIY ASARLARDA IJTIMOIIY FOJIAVIYLIKNING ESTETIK TALQINI	412-417
<i>Ayimbetova Damekhan Maksetbay qizi</i> ADABIYOTDA ANIMALISTIK JANR VA RAMZIY OBRAZLAR BO'YICHA OLIV BORILGAN ILMIY TADQIQOTLAR	418-427
12.00.00 – YURIDIK FANLAR	
<i>Фазилов Фарход Маратович</i> УГОЛОВНО-ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ДИПФЕЙКОВ: ОПЫТ УЗБЕКИСТАНА	428-439
<i>Zokirov Sherzod Ilxom o'g'li</i> FUQAROLAR MUHOJIRATLARI BILAN ISHLASH BO'YICHA CHET EL DAVLATLARI TAJIRIBASI: QIYOSIY-HUQUQIY TAHLIL	440-448
<i>Rakhmonov Tolib</i> ISSUES OF DETERMINING THE CIVIL LEGAL STATUS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN UZBEKISTAN	449-454
<i>Sobitxonov Joxongir Zunnurxon o'g'li</i> ISLOM BANKLARI FAOLIYATIDA "FATVO SHOPPING" AMALIYOTI VA UNING OLDINI OLISH BO'YICHA HUQUQIY MEKANIZMLAR	455-462
<i>Mamatmurodov Farrux Farxod o'g'li</i> O'ZBEKISTONDA SUKUKNI RIVOJLANTIRISH: HUQUQIY ISLOHOTLAR, INFRATUZILMA, MUAMMOLAR VA IMKONIYATLAR	463-472
<i>Юнусов Достонбек Анваржон угли</i> ПОНЯТИЕ И ОСНОВНЫЕ ЭЛЕМЕНТЫ ПРАВОВОГО РЕЖИМА ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	473-481

<i>Uteniyazov Keulimjay Kuanishbayevich</i> JINOYAT PROTSSESSIDA AYBLOV FUNKSIYASINI AMALGA OSHIRUVCHI SUBYEKTLARNING HUQUQIY MAQOMIGA OID MUAMMO VA YECHIMLAR	482-489
<i>Xidirov G'anisher Tojimurodovich</i> TEZKOR-QIDIRUV FAOLIYATI USTIDAN SUD NAZORATINING QIYOSIY-HUQUQIY TAHLILI	490-499
<i>Baxronov Ravshan Rashid o'g'li</i> SUN'IY INTELLEKT VA INSON HUQUQLARI: NAZARIY VA HUQUQIY ASOSLAR	500-504
<i>Усмонов Малик</i> ОТСЛЕЖИВАНИЕ И ЗАМОРАЖИВАНИЕ НЕЗАКОННО ПОЛУЧЕННЫХ АКТИВОВ: СРАВНИТЕЛЬНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ПОДХОДОВ	505-510
<i>Abdusatarov Jaloliddin Sharafutdin o'g'li</i> RAQAMLI AKTIVLAR BILAN BOG'LIQ NIZOLARNI HAL QILISHNING MUQOBIL USULLARI	511-517
<i>Islomqulova Shohsanam Vahobjon qizi</i> TIBBIYOT XODIMINING KASBIY JAVOBGARLIGINI SUG'URTALASHDA SUG'URTA TOVONI, SUG'URTA PULI VA SUG'URTA MUKOFOTI TUSHUNCHALARINING MOHIYATI	518-524
<i>Ibodullo Xayrullo Jaxongir o'g'li</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI VA XORIJIY DAVLATLAR SUDYALARINING KONSTITUTSIYAVIY-HUQUQIY MAQOMI	525-530
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Xolmatova Ziroatxon Anvarovna</i> BO'LG'USI PEDAGOGLARDA NOSTANDART TESTLARNI TUZISH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHDA XORIJ TAJRIBASI	531-534
<i>Mamajonova Gulnoza Karimovna</i> AXLOQIY VA ESTETIK TARBIYA INTEGRATSIYASINING PEDAGOGIK ASOSLARI	535-539
<i>Gulomova Komila Maxamatjanovna</i> TA'LIMDA FAOL O'QITISH METODLARINING SAMARADORLIGI: TAJRIBA VA TAHLIL	540-544
<i>Berdiyeva Nilufar Berdiyev qizi</i> BO'LAJAK MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARI TARBIYACHI –PEDAGOGLARINING IJODIY KOMPETENSIYALARINI INNOVATSION YONDASHUV ASOSIDA SHAKLLANTIRISH TAMOIYILLARI	545-549
<i>Фадлиева Амина Ильхамовна</i> ГУМАНИСТИЧЕСКАЯ ПЕДАГОГИКА КАРЛА РОДЖЕРСА И ЕЁ ЗНАЧЕНИЕ ДЛЯ РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ	550-556
<i>Rajabov Eldor Erkinovich</i> THE ROLE OF PEER REVIEW TO IMPROVE WRITING EFFECTIVELY AMONG EFL STUDENTS	557-561
<i>Jumagulova Aziza Abduljalil qizi</i> BOSHLANG'ICH TAYYORGARLIK BOSQICHIDAGI DZYUDOKILARNING JISMONIY SIFATLARINI RIVOJLANTIRISH ORQALI JISMONIY TAYYORGARLIGINI TAKOMILLASHTIRISH USLUBIYATI	562-573

<i>Toshnazarova Mohinur O'sarali qizi</i> “MOTIVATSION YONDASHUV” HAMDA “KREATIV FIKRLASH” TUSHUNCHALARINING MAZMUN VA MOHIYATI	574-578
<i>Maxmudova Nigoraxon Boyqo'zi qizi</i> BO'LAJAK CHET TILI O'QITUVCHILARINI KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA PRAGMATIK MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI	579-585
<i>Hamroyeva Robiya Sherali qizi</i> KELAJAK PEDAGOGLARINING TANQIDIY TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR	586-591
<i>Tug'anboyeva Zamiraxon Shuxratbek qizi</i> TALABA KURASHCHI QIZLARNING KUCH CHIDAMLILIGINI MAXSUS MASHQLAR ORQALI OSHIRISH METODIKASI	592-598
<i>Sadritdinova Dinora A'zamjon qizi</i> WEB ILOVALARNI LOYIHALASHGA OID KOMPETENTLIK VA UNI RIVOJLANTIRISH	599-602
<i>Солохиддинова Фазилатхон Мухиддин кизи</i> ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИИ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ В ПРОЦЕССЕ УСВОЕНИЯ ГРАММАТИЧЕСКИХ ПОНЯТИЙ	603-611
<i>Ниязова Регина Рустамовна</i> АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПОДГОТОВКИ КВАЛИФИЦИРОВАННЫХ КАДРОВ В ОБЛАСТИ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И СПОРТА	612-615

Received: 2 October 2025
Accepted: 15 October 2025
Published: 25 October 2025

Article / Original Paper

DEVELOPMENT OF SUKUK IN UZBEKISTAN: LEGAL REFORMS, INFRASTRUCTURE, CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

Mamatmurodov Farrux Farxod ugli

Tutor of Private law

Tashkent state university of law

Abstract. This article analyzes the process of forming the Sukuk (Sharia-compliant investment securities) market in Uzbekistan from a legal, institutional and infrastructural perspective. First, the theoretical foundations of Sukuk and international experience - on the example of Malaysia, Great Britain and Kazakhstan - are considered. It also highlights the legal reforms necessary to establish Sukuk issuance in Uzbekistan, the creation of a Sharia Council system, the introduction of the principles of tax neutrality and the development of financial infrastructure. The article analyzes the main problems, such as the existing legal gaps, the lack of Sharia control mechanisms, low human resources and a narrow investor base, and puts forward proposals to eliminate them. According to the results of the study, it is concluded that a stable and internationally compliant Sukuk market can develop in Uzbekistan only when a coherent legal framework, Sharia governance and infrastructure elements are formed.

Keywords: Sukuk, Islamic finance, Uzbekistan, legal reforms, Sharia Council, tax neutrality, SPV, capital market, infrastructure, investor base.

O'ZBEKISTONDA SUKUKNI RIVOJLANTIRISH: HUQUQIY ISLOHOTLAR, INFRATUZILMA, MUAMMOLAR VA IMKONIYATLAR

Mamatmurodov Farrux Farxod o'g'li

Xususiyl huquq fakulteti tyutori

Toshkent davlat yuridik universiteti

Email: mamatmurodovfirdavs@gmail.com

<http://orcid.org/0009-0002-4169-366X>

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekistonda Sukuk (Shariatga muvofiq investitsion qimmatli qog'ozlar) bozorini shakllantirish jarayoni huquqiy, institutsional va infratuzilmaviy nuqtai nazardan tahlil qilingan. Avvalo, Sukukning nazariy asoslari va xalqaro tajriba — Malayziya, Buyuk Britaniya hamda Qozog'iston misolida — ko'rib chiqiladi. Shuningdek, O'zbekistonda Sukuk emissiyasini yo'lga qo'yish uchun zarur bo'lgan huquqiy islohotlar, Shariat kengashi tizimini yaratish, soliq neytralligi tamoyillarini joriy etish va moliyaviy infratuzilmani rivojlantirish bo'yicha ustuvor yo'nalishlar yoritilgan. Maqolada mavjud huquqiy bo'shliqlar, Shariat nazorat mexanizmlarining yo'qligi, kadrlar salohiyatining pastligi va investorlar bazasining torligi kabi asosiy muammolar tahlil qilinib, ularni bartaraf etish bo'yicha takliflar ilgari suriladi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, izchil huquqiy baza, Shariat boshqaruvi va infratuzilma elementlari shakllantirilgandagina O'zbekistonda barqaror va xalqaro talablarga mos Sukuk bozori rivojlanishi mumkin degan xulosaga kelinadi.

Kalit so'zlar: Sukuk, Islom moliyasi, O'zbekiston, huquqiy islohotlar, Shariat kengashi, soliq neytralligi, SPV, kapital bozori, infratuzilma, investorlar bazasi.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5SI9Y2025N74>

Kirish. So'nggi yillarda O'zbekiston o'z kapital bozorlarini diversifikatsiya qilish va xorijiy investitsiyalarni jalb etish maqsadida bir qator moliyaviy va huquqiy islohotlarni amalga

oshirdi. Ushbu tashabbuslarga Islom moliyasiga xos bo'lgan sukuk (Shariatga muvofiq investitsiya sertifikatlari) hamda boshqa moliyaviy instrumentlar kiradi.

Sukuk ko'pincha "islomiy obligatsiyalar" deb ataladi, biroq u an'anaviy obligatsiyalardan tubdan farq qiladi: ular foizli qarz majburiyatini emas, balki jismoniy aktiv yoki undan foydalanish huquqiga egalikni ifodalaydi. Sukuk bo'yicha daromadlar foiz to'lovlari orqali emas, balki ushbu aktivlarning o'zidan olinadigan daromadlar orqali shakllanadi, bu esa foizga ruxsat bermaydigan islomiy moliya tamoyillariga to'la mos keladi [1, 45-bet].

Global miqyosda sukuk bozori Islom moliyasining eng tez rivojlanayotgan segmentlaridan biri bo'lib, hozirda Malayziya, Saudiya Arabistoni, Birlashgan Arab Amirliklari, Buyuk Britaniya, shuningdek, Qozog'iston kabi yirik emitentlar tomonidan muvaffaqiyatli tarzda chiqarilmoqda. Bu davlatlarning tajribasi sukuk bozori xorijiy investitsiyalarni jalb qilish, infratuzilma loyihalarini moliyalashtirish hamda ichki kapital bozorlarini mustahkamlashda katta salohiyatga ega ekanini ko'rsatdi [2, 88-bet].

Aholisining aksarini musulmonlar tashkil etadigan va moliyaviy tizimi rivojlanish bosqichida bo'lgan O'zbekiston ham sukukni milliy kapitalni diversifikatsiya qilish va ichki hamda xalqaro mablag'larni safarbar etish vositasi sifatida tan oldi. Biroq, sukuk bozorini shakllantirish uchun faqat investorlar talabi kifoya emas — kompleks huquqiy asos, regulyatorlar tomonidan aniq tartibga solish, shariatga muvofiqlikni ta'minlaydigan boshqaruv mexanizmlari va boshqa moliyaviy infratuzilmalar ham zarur [3, 130-bet].

Ushbu maqola O'zbekiston Respublikasida sukukni rivojlantirish jarayonini huquqiy o'zgarishlar, institutsional va infratuzilmaviy rivojlanish, mavjud muammolar hamda kelajak istiqbollari nuqtai nazaridan tahlil qiladi.

Sukuk: G'oya va jahon tajribasi.

"Sukuk" atamasi arabcha "sakk" so'zining ko'plik shakli bo'lib, "sertifikatlar" yoki "hujjatlar" degan ma'noni anglatadi. Islom moliya institutlari buxgalteriya va audit tashkiloti (AAOIFI) ta'rifiga ko'ra, sukuk — bu bir xil qiymatdagi sertifikatlar bo'lib, ular moddiy aktivlar, foydalanish huquqlari (usufrukt), xizmatlar yoki ma'lum bir loyiha yoki investitsiya faoliyatiga bo'lgan bo'linmagan ulushli egalikni ifodalaydi [4, 12-bet]. Shuning uchun sukuk egalari asosiy aktivlardan kelib chiqadigan daromadlarni olish huquqiga ega bo'ladi, oddiy obligatsiya egalari esa foiz oladi.

Malayziya zamonaviy sukuk bozorida yetakchi bo'lib, 2000-yillarning boshlarida islom moliyasini kapital bozor tuzilmasiga kiritgan holda regulyativ asos va 1993-yilgi "Qimmatli qog'ozlar komissiyasi to'g'risida"gi qonunni ishlab chiqdi [5, 75-bet].

Buyuk Britaniya esa 2003, 2007 va 2008-yillardagi "Moliya to'g'risida"gi qonunlariga (Finance Acts) o'zgartishlar kiritgach, sukukka an'anaviy obligatsiyalar bilan bir xil soliq rejimini berdi va bu 2014-yilda suveren sukuk emissiyasiga ruxsat berilishiga olib keldi [6, 21-bet].

Qozog'iston 2017-yilda Astana xalqaro moliyaviy markazi (AIFC) asosida Islom moliyasi bo'yicha maxsus huquqiy institut va tartib tizimini yaratish orqali maxsus huquqiy rejimni joriy qildi hamda 2022-yilda korporativ sukuk emissiyasiga ruxsat berdi [7, 56-bet].

Xalqaro bozor tajribasi shuni ko'rsatadiki, muvaffaqiyatli sukuk bozori huquqiy aniqlik, izchil shariat boshqaruvi va bozor likvidligiga tayanadi. Bu omillarsiz sukuk investitsiya vositasi sifatida to'g'ri faoliyat yurita olmaydi.

O'zbekistonda islom moliyasining huquqiy asosi.

O'zbekistonning amaldagi huquqiy tartibi asosan dunyoviy fuqarolik huquqi tizimiga asoslangan. Hozircha u islom moliyaviy instrumentlari (sukuk) va "Qimmatli qog'ozlar to'g'risida"gi qonun hamda O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksida belgilangan tartiblar asosida tartibga solinmagan. Bu borada katta ehtiyoj mavjud bo'lib, shu sababli hukumat islom moliyasini milliy huquqiy tizimning bir qismi sifatida kiritish maqsadida bir qator islohotlarni boshladi. 2022-yilda "Islom moliyasini rivojlantirish choralari to'g'risida"gi Prezident farmoni qabul qilinib, islom moliyasi tushunchalarini milliy qonunchilik tizimiga integratsiya qilish uchun zamin yaratildi. Shundan so'ng, islom moliyasi bo'yicha ishchi guruh tashkil etildi. U Moliya vazirligi huzurida faoliyat yuritadi va uning tarkibiga Markaziy bank, Kapital bozorini rivojlantirish agentligi, Banklar assotsiatsiyasi hamda xorijiy mutaxassislar kiradi. Ushbu ishchi guruhning vazifasi — birinchi suveren sukuk emissiyasiga tayyorgarlik ko'rish hamda milliy qonunchilikni xalqaro me'yorlarga moslashtirishdan iborat.

Sukukni rivojlantirish bo'yicha davlat siyosati uchta strategik yo'nalishni o'z ichiga oladi:

- Sukuk chiqarish va joylashtirish mexanizmini yaratish, shuningdek Fuqarolik kodeksi, Qimmatli qog'ozlar to'g'risidagi qonun va Kompaniyalar to'g'risidagi qonunga tegishli o'zgartishlar kiritish.
- Moliyaviy infratuzilmani rivojlantirish, jumladan listing (birjada ro'yxatga olish) qoidalarini ishlab chiqish, markaziy depozitariy tizimlarini yaratish va maxsus maqsadli kompaniya (SPV) tuzilmalarini shakllantirish.
- Davlat va korporativ sukukning tajriba tariqasida ommaviy emissiyasini joriy etish, investorlarni jalb qilish.

Bu jarayonlarga Kapital bozorini rivojlantirish agentligi boshchilik qilmoqda hamda xalqaro maslahatchilar bilan hamkorlikda ish olib bormoqda. 2024-yilda birinchi suveren sukuk emissiyasiga tayyorgarlik ishlari boshlandi. Ushbu emissiya ijara (ijara — lizing) tuzilmasiga asoslanadi, bu esa dunyoda eng ko'p qo'llaniladigan sukuk turlaridan biridir [4, 45-bet].

Hozirgi vaqtda Fuqarolik kodeksi va Qimmatli qog'ozlar to'g'risidagi qonun mulk huquqlari, moliyaviy instrumentlar va yuridik shaxslar bo'yicha umumiy tamoyillarni belgilaydi, biroq sukukning o'ziga xos xususiyatlarini qamrab olmaydi. Hozirda sukukni aniq huquqiy ta'riflash maqsadida qonun loyihasi ishlab chiqilmoqda. Unga ko'ra, sukuk aktivga egalik huquqini aks ettiruvchi shariat me'yorlariga muvofiq investitsion qimmatli qog'ozlar sifatida ta'riflanadi. Shuningdek, ushbu qonun loyihasida quyidagilar belgilanishi ko'zda tutilgan:

- SPVlar (maxsus maqsadli kompaniyalar) uchun huquqiy maqom;
- Soliq neytralligi qoidalar;
- Oshkor etish (disclosure) standartlari.

Mazkur loyiha AAOIFI Shariat standartlari №17 ga muvofiq bo'lishi kutilmoqda. Bu standartlar — butun dunyoda sukuk emissiyasi uchun e'tirof etilgan xalqaro tamoyillar hisoblanadi. Moliyaviy tizim ushbu rivojlanishlarni qo'llab-quvvatlash va samarali foydalanish uchun zarur moliyaviy infratuzilmaga ega bo'ladi. Natijada, bozor ishtirokchilari faol bo'lgan, sukuk bozorining rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydigan tizim shakllanadi. Bu jarayonda e'tibor qaratilishi lozim bo'lgan bir nechta muhim tarkibiy qismlar mavjud:

Shariat kengashi.

Milliy shariat kengashi — sukuk tuzilmalarining shariat me'yorlariga muvofiqligini ta'minlash uchun mas'ul bo'ladi. U shartnomalarni sinchkovlik bilan ko'rib chiqadi, aktivlarga egalikni tasdiqlaydi hamda ijara, muzaraba, musharaka va istisno asosida tuzilgan bitimlarning qonuniyligi bo'yicha xulosalar chiqaradi [2, 95-bet]. Hozirda, O'zbekistonda bunday kengash mavjud emas, biroq Moliya vazirligi huzurida Milliy shariat kengashini tashkil etish bo'yicha faol ishlar olib borilmoqda.

Maxsus maqsadli kompaniyalar (SPV).

SPVlar sukuk emissiyasining markaziy elementi hisoblanadi. Ular:

- investorlar nomidan asosiy aktivlarni sotib oladi;
- sukuk sertifikatlarini chiqaradi;
- naqd pul oqimlarini boshqaradi.

Buyuk Britaniyada ishonch (trust) tuzilmalari orqali qo'llanilsa, Qozog'istonda esa AIFC orqali soddalashtirilgan SPV ro'yxatdan o'tkazish tartibi joriy qilingan [7, 60-bet]. O'zbekistonda esa hozircha SPVlar bo'yicha huquqiy tartibga solish mexanizmlari joriy etilmagan, bu esa muhim bo'shliq bo'lib qolmoqda. Hozirda Toshkent Respublikaviy fond birjasi an'anaviy model asosida faoliyat yuritmoqda. Sukuk bo'yicha savdolar va likvidlikni ta'minlash uchun shariatga me'yorlariga muvofiq listing qoidalari va ikkilamchi bozor mexanizmlarini joriy etish zarur bo'ladi [3, 150-bet].

Har qanday sukuk bozorining samarali faoliyat yuritishida bozor ishtirokchilari alohida ahamiyat kasb etadi. Bunday ishtirokchilar qatoriga tijorat banklari, investitsiya kompaniyalari, pensiya jamg'armalari, sug'urta tashkilotlari hamda xususiy investorlar kiradi. Ular bozorning moliyaviy barqarorligi va likvidligini ta'minlashda, emissiya jarayonlarini qo'llab-quvvatlashda, shuningdek, investitsion muhitni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

O'zbekistondagi tijorat banklarining aksariyati islom moliyasi tamoyillari bilan yetarli darajada tanish emas. Shu boisdan, moliyaviy institutlar va bozor ishtirokchilari uchun Islom moliyasi bo'yicha bilim va ko'nikmalarni oshirish, maxsus o'quv dasturlarini joriy etish, malaka oshirish kurslarini tashkil etish va institutsional salohiyatni rivojlantirish zarur hisoblanadi [3, 133-bet].

Shariatga muvofiq audit va maslahat xizmatlari ham sukuk bozorining barqarorligi va ishonchliligini ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Mustaqil shariat auditorlari va maslahat kompaniyalari moliyaviy operatsiyalarning shariat tamoyillariga hamda xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga muvofiqligini tekshiradi. Malayziya tajribasi shuni ko'rsatdiki, bunday xizmatlar mavjudligi investorlar ishonchini oshiradi, bozorda yagona amaliyotni shakllantiradi hamda moliyaviy muhitning shaffofligini ta'minlaydi [5, 90-bet].

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatdiki, huquqiy baza, tajriba, shariat kengashi tizimi va bozor likvidligi bo'yicha davlatlar o'rtasida sezilarli farqlar mavjud. Malayziyada islom moliyasi bo'yicha yaxlit qonunchilik qabul qilingan bo'lib, mamlakat 20 yildan ortiq tajribaga ega va global miqyosda yetakchi sukuk emitenti hisoblanadi. Buyuk Britaniyada moliyaviy qonunlarga kiritilgan o'zgartishlar asosida 2014-yilda suveren sukuk emissiyasi amalga oshirilgan. Qozog'iston esa AIFC doirasida maxsus huquqiy rejim yaratib, 2022-yilda korporativ sukuk emissiyasini amalga oshirdi. O'zbekistonda esa hozirda qonun loyihasi ishlab chiqilmoqda va birinchi suveren sukuk emissiyasi 2025-yilda rejalashtirilgan. Malayziyada markazlashgan va kuchli Shariat kengashi mavjud bo'lsa, Buyuk Britaniyada bu kengash maslahatchi rolini

bajaradi, Qozog'istonda esa AIFC Shariat kengashi faoliyat yuritadi. O'zbekistonda Milliy Shariat kengashini 2025-yilda tashkil etish rejalashtirilgan. Bozor likvidligi nuqtai nazaridan Malayziyada rivojlangan ikkilamchi bozor mavjud, Buyuk Britaniyada u cheklangan, Qozog'istonda rivojlanish bosqichida, O'zbekistonda esa hali shakllanmagan. Garchi O'zbekiston hukumati islom moliyasi va sukukni joriy etishga jiddiy siyosiy e'tibor qaratayotgan bo'lsa-da, samarali sukuk bozorini yaratish amalda hali ro'yobga chiqmagan. Taraqqiyot yo'lida bir qator tarkibiy, huquqiy va institutsional muammolar mavjud bo'lib, ular jarayonni sekinlashtirayotgan omillar sifatida namoyon bo'lmoqda. Jumladan, huquqiy aniqlikning yetarli emasligi, shariat nazorat kengashining yo'qligi, malakali kadrlar yetishmasligi, moliyaviy infratuzilmaning cheklanganligi, investorlar bazasining torligi hamda soliq va buxgalteriya hisobi bo'yicha nomuvofiqliklar muhim to'siqlar sifatida qayd etiladi.

Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun qonunchilikni takomillashtirish, Shariat kengashini tashkil etish, kadrlar tayyorlash tizimini yo'lga qo'yish, bozor infratuzilmasini rivojlantirish, investorlarni jalb etish mexanizmlarini ishlab chiqish va xalqaro tajribani milliy sharoitga moslashtirish zarur. Shundagina O'zbekistonda barqaror va xalqaro talabga javob beradigan sukuk bozori shakllanishi mumkin bo'ladi.

Sukuk bozorini shakllantirish jarayonida uchrayotgan to'siqlarni keng ma'noda olti muhim yo'nalishga ajratish mumkin. Shulardan birinchisi — huquqiy bo'shliqlar va noaniqliklardir. Eng asosiy muammolardan biri sifatida sukuk hamda unga tegishli yordamchi mexanizmlarning rasmiy huquqiy maqomi mavjud emasligi ko'rsatib o'tiladi. Amaldagi Fuqarolik kodeksi va "Qimmatli qog'ozlar to'g'risida"gi Qonun sukuk, maxsus maqsadli kompaniyalar (SPV) hamda Shariatga muvofiqlik talablariga aniq ta'rif bermaydi. Shu sababli, ushbu huquqiy aniqlikning yo'qligi sud amaliyotida sukukning mazmuni va ijro etilishi bo'yicha noaniqliklarga, shuningdek, ularning soliq va buxgalteriya hisobi asosida tasniflanishida chalkashliklarga olib keladi.

Masalan, sukuk tuzilmasini tashkil etuvchi aktivlar bilan ishonchli boshqaruvdagi aktivlar, yoki investorlar manfaatlari yo'lida SPVlar orqali boshqarilayotgan aktivlar hamda emitentning o'z aktivlari o'rtasida farqni belgilovchi tasfiyaga oid huquqlar va benefitsiar egalik normalari amaldagi huquqiy tizimda mavjud emas. Bunday noaniqliklar oldindan bashorat qilinadigan va aniq huquqiy muhitni talab qiladigan mahalliy hamda xalqaro investorlar uchun sezilarli xavotir uyg'otadi. Natijada, bu omillar bozorga ishonchni kamaytirib, investorlar faol ishtirokini cheklashi mumkin.

Yana bir muhim jihat shundaki, hozirda O'zbekistonda milliy darajadagi shariat nazorat kengashi mavjud emas. Bunday kengash moliyaviy instrumentlarning Islom huquqi talablariga muvofiqligini tekshirish, sukuk tuzilmalarini huquqiy va shariat nuqtai nazaridan ko'rib chiqish hamda zarur hollarda fatvo chiqarish bo'yicha hal qiluvchi rol o'ynaydi. Shariat kengashining yo'qligi moliyaviy instrumentlar ustidan mustaqil nazorat mexanizmlarining shakllanmaganligini ko'rsatadi. Bu esa, o'z navbatida, sukuk emissiyasi va muomalasining huquqiy ishonchliligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi hamda xalqaro investorlar uchun zarur bo'lgan legitimlik va Shariatga muvofiqlik kafolatlarini ta'minlashda jiddiy bo'shliqni yuzaga keltiradi.

O'zbekistonda Shariat kengashining mavjud emasligi bir qator muhim huquqiy va amaliy oqibatlarni keltirib chiqarmoqda. Bu, avvalo, fatvo berish, sukuk shartnomalarini chuqur va mustaqil tekshirish, shuningdek AAOIFI Shariat standartlari buzilishi ehtimolini nazorat qilish bo'yicha vakolatli organ yoki shaxsning yo'qligini anglatadi. Shariat kengashining

yo'qligi sukuk emissiyasining kelajakdagi ishonchliligi va qonuniyligi borasida jiddiy savollarni tug'diradi. Xalqaro tajribaga ko'ra, shariat kengashi tomonidan beriladigan ruxsat va tasdiqlovlar — ayniqsa xalqaro investorlar ishtirokidagi emissiyalar uchun — majburiy talablardan biri hisoblanadi. Chunki bu ruxsatlar nafaqat investorlarning investitsiya qarorlariga, balki sukuk vositalarining ikkilamchi bozorda erkin muomalada bo'lishiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi [2, 95-bet].

Bundan tashqari, mamlakatda moliya, huquq, tartibga solish va boshqa sohalarda malakali mutaxassislar soni kam [3, 130-bet]. Mavjud moliyaviy va nazorat institutlarining texnik va kadrlar salohiyati ham cheklangan. Sukuk tuzilmasini shakllantirish esa Islom huquqi bo'yicha chuqur bilimlar bilan bir qatorda, zamonaviy moliyaviy muhandislik va amaliy tajribani ham talab qiladi. Hozirda, asosiy bozor ishtirokchilari — tijorat banklari, investitsiya kompaniyalari, yuridik firmalar va nazorat organlari — Islomiy moliyaviy mahsulotlar bilan ishlashda deyarli tajribaga ega emaslar. Yetarli tayyorgarlikka ega bo'lmagan kadrlar xalqaro standartlarga javob beradigan sukuk tuzilmalarini ishlab chiqish, shartnomalar bajarilishini nazorat qilish, SPVlarni boshqarish, aktivlarni baholash va foyda taqsimoti kabi murakkab amaliy jarayonlarni to'g'ri tashkil eta olmaydi.

Bundan tashqari, O'zbekiston oliy ta'lim muassasalari va nazorat organlarida hozircha Islom moliyasi bo'yicha maxsus o'quv kurslari yoki akademik dasturlar mavjud emas. Bu esa mavjud malaka bo'shligini yanada chuqurlashtirib, bozor infratuzilmasi va institutsional salohiyatning yetarli darajada shakllanmasligiga olib kelmoqda.

Sukuk bozorining samarali faoliyat yuritishi uchun zarur bo'lgan moliyaviy infratuzilma bir nechta asosiy tarkibiy qismlarga tayanadi. Bular — Shariatga muvofiq listing qoidalari, savdo maydonchalari, markaziy depozitariylar va savdo platformalaridir. Ushbu elementlar bozorning huquqiy, texnik va operatsion asosini tashkil etadi hamda emissiya qilingan sukuk vositalarining muomalada bo'lishini ta'minlaydi. Hozirda Toshkent Respublikaviy fond birjasi an'anaviy moliyaviy tizim asosida faoliyat yuritmoqda. Sukuk uchun maxsus listing qoidalari ishlab chiqilmagan, shuningdek ikkilamchi bozor savdo mexanizmlari ham mavjud emas [3, 150-bet]. Mavjud infratuzilma darajasi minimal bo'lgani sababli, agar sukuk emissiyasi amalga oshirilsa ham, ularning likvidligi juda past bo'ladi yoki umuman bo'lmasligi mumkin. Bu esa ikkilamchi bozor ishtirokchilari uchun muomalaga kirish imkoniyatlarini keskin cheklaydi va bozorda faol savdo yuritishni qiyinlashtiradi. Xalqaro tajriba, xususan Malayziya va Qozog'iston misolida ko'rsatilgandek, ikkilamchi bozorning rivojlanganligi investorlarni faol jalb qilish, narx shakllanishining shaffofligini ta'minlash va bozorning barqarorligini oshirishda hal qiluvchi omil hisoblanadi. Shu boisdan, O'zbekistonda ham sukuk savdosini qo'llab-quvvatlaydigan moliyaviy infratuzilmani bosqichma-bosqich shakllantirish dolzarb vazifa sifatida qaralmoqda.

Sukuk bozorini shakllantirishdagi yana bir muhim to'siq — bu investorlar bazasining torligi va O'zbekistondagi institutsional investorlar orasida sukuk bo'yicha xabardorlik darajasining pastligidir. Hozirda ko'plab institutsional investorlar, jumladan pensiya jamg'armalari, sug'urta kompaniyalari va investitsiya fondlari Islom moliyaviy instrumentlari haqida yetarli tushunchaga ega emas. Bu holat ularning sukuk emissiyasi jarayonida faol ishtirok etish imkoniyatlarini sezilarli darajada cheklaydi. Bundan tashqari, ularni bozorga jalb qilish uchun mo'ljallangan maxsus soliq imtiyozlari yoki preferensial tartibga solish mexanizmlari mavjud emas. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, ko'plab davlatlarda aynan soliq

bo'yicha yengilliklar va qulay tartibga solish siyosatlari institutsional investorlarni sukuk bozoriga faol jalb etishda asosiy omil bo'lib xizmat qilgan [6, 21-bet]. Agar O'zbekistonda shunday rag'batlantiruvchi choralar ko'rilmasa, bozorga kirishi mumkin bo'lgan potensial investorlar soni cheklangan bo'lib qoladi. Bu esa emissiyaning dastlabki bosqichlarida yetarli hajmdagi investitsiya resurslarini shakllantirish imkonini bermasligi mumkin.

Sukuk emissiyasini samarali tashkil etish uchun soliq va buxgalteriya tizimlari ham moslashtirilgan bo'lishi lozim. Amaldagi tizimda Islom moliyaviy instrumentlariga xos xususiyatlar to'liq hisobga olinmaganligi bois, ularni soliqqa tortish va buxgalteriya hisobida tasniflashda aniqlik yetishmaydi. Bunday nomuvofiqliklar emissiya jarayonida ortiqcha ma'muriy yukni keltirib chiqarishi, shuningdek investorlar uchun moliyaviy xavflarni oshirishi mumkin. Shu sababli, xalqaro tajriba va AAOIFI standartlariga mos tarzda soliq va buxgalteriya normalarini takomillashtirish zarur.

An'anaviy moliya tizimida, odatda, obligatsiyalar bo'yicha to'lanadigan foiz xarajatlari soliqdan chegiriladigan xarajatlar sifatida ko'riladi. Shuningdek, aktivlarni topshirish (o'tkazish) jarayonida qo'shilgan qiymat solig'i yoki kapital o'sishidan olinadigan soliq kabi qo'shimcha soliq majburiyatlari yuzaga keladi. Ko'plab davlatlar, sukuk vositalarini soliq nuqtai nazaridan an'anaviy obligatsiyalarga tenglashtirish maqsadida, soliq neytralligi choralari joriy etgan. Masalan, Buyuk Britaniya 2003, 2007 va 2008-yillardagi "Moliya to'g'risida"gi qonunlar orqali shunday tartiblarni belgilagan. Bu chora-tadbirlar sukuk vositalarining bozordagi raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

O'zbekistonda esa hozircha bunday maxsus soliq normalari va tartibotlar joriy etilmagan. Bu holat sukuk emissiyasi bilan shug'ullanuvchi emitentlar uchun ikki karra soliqqa tortilish xavfini keltirib chiqaradi. Masalan, aktivlarni topshirishda va ijara (rental) daromadlarida alohida-alohida soliq to'lashga to'g'ri keladi. Natijada, sukuk tuzilmalari an'anaviy obligatsiyalarga nisbatan qimmatroq va kamroq jozibador bo'lib qoladi. Umuman olganda, O'zbekistonning sukuk bozori hozirda huquqiy, institutsional, infratuzilmaviy va ta'limiy cheklovlarga duch kelmoqda. Ushbu muammolarni hal etish uchun quyidagilarni o'z ichiga olgan kompleks siyosiy strategiya zarur:

- huquqiy islohotlarni amalga oshirish;
- shariat me'yorlariga muvofiq boshqaruv mexanizmlarini yaratish;
- malaka va salohiyatni oshirish bo'yicha aniq yo'naltirilgan dasturlarni joriy etish;
- moliyaviy infratuzilmani bosqichma-bosqich rivojlantirish;
- investorlar uchun rag'batlantiruvchi mexanizmlar va moliyaviy imtiyozlarni ta'minlash.

Agar yuqoridagilar shakllantirilmasa, sukuk O'zbekistonda kapital bozorining to'laqonli moliyaviy instrumenti sifatida o'z salohiyatini ro'yobga chiqara olmaydi.

O'zbekistonda sukuk bozorining barqaror rivojlanishi hukumatning izchil huquqiy, institutsional va bozorga yo'naltirilgan islohotlarni amalga oshirish qobiliyatiga bog'liq. Malayziya, Buyuk Britaniya va Qozog'iston tajribasi shuni ko'rsatadiki, bozor muvaffaqiyati uchun huquqiy ishonch, investorlar ishonchini mustahkamlash va Shariat talablariga qat'iy rioya etish muhim omillardir. Shu sababli, O'zbekiston sukuk bozorini bosqichma-bosqich, strategik yondashuv asosida shakllantirishi lozim.

Birinchidan, sukuk to'g'risidagi qonunchilik bazasini takomillashtirish zarur. Bu jarayonda sukukni Fuqarolik kodeksi va Qimmatli qog'ozlar to'g'risidagi qonun normalariga muvofiq aniq huquqiy maqomga ega qilish, shuningdek, SPVlar uchun mulkchilik, boshqaruv

va bankrotlik masofasiga oid aniq talablarni belgilash talab etiladi. Bu investorlar huquqlarini ishonchli himoya qilish imkonini beradi.

Ikkinchidan, soliq neytralligi tamoyillarini joriy etish muhimdir. Bu Buyuk Britaniyaning Moliya to'g'risidagi qonunlariga o'xshash tarzda, sukukni an'anaviy obligatsiyalar bilan teng soliq sharoitlariga olib keladi va ikki karra soliqqa tortishning oldini oladi.

Uchinchidan, AAOIFI standartlariga mos buxgalteriya va hisobot tamoyillarini belgilash lozim. Bu emissiya jarayonida shaffoflikni ta'minlaydi va investorlar uchun ishonchli moliyaviy ma'lumotlar bazasini yaratadi.

Yakuniy natijada, aniq va barqaror huquqiy asos yaratilmasa, sukuk emissiyasi ijro etishdagi xavflar, tranzaksiya xarajatlarining oshishi va investorlar ishonchining pasayishi bilan to'qnash keladi. Shu bois, huquqiy islohotlar, soliq siyosati va shariatga muvofiq mexanizmlarni uyg'unlashtirish O'zbekistonda sukuk bozorining muvaffaqiyati uchun zarur shart hisoblanadi.

O'zbekistonda sukuk bozorining samarali ishlashi uchun Milliy shariat kengashini tashkil etish majburiydir. Mazkur kengash Moliya vazirligi yoki Markaziy bank huzurida faoliyat yuritishi lozim. Uning tarkibiga malakali islom ulamolari, huquqshunoslar va moliyaviy mutaxassislar kiritilib, ular sukuk tuzilmalari bo'yicha fatvo berish va AAOIFI Shariat standartlariga muvofiqlikni nazorat qilish vakolatiga ega bo'lishlari zarur [10, 33-bet].

Milliy shariat kengashi sukuk emissiyasi uchun rasmiy shariat sertifikatini taqdim etadi, siyosiy izchillik va shaffoflikni ta'minlash orqali investorlar ishonchini mustahkamlaydi. Shuningdek, bu kengashning mavjudligi bozorga tayaniladigan fatvolardagi qarama-qarshi talqinlar ehtimolini kamaytiradi. Ushbu model Malayziyada samarali ishlayotgan markazlashgan Shariat maslahat tizimiga o'xshash bo'lishi mumkin [5, 75-bet].

Bundan tashqari, sukuk tuzilmalarining ajralmas qismi bo'lgan maxsus maqsadli kompaniyalar (SPV) uchun ham huquqiy tartibotlar joriy etilishi zarur. O'zbekiston bu borada Qozog'istonning Astana xalqaro moliya markazida (AIFC) qo'llanilayotgan soddalashtirilgan SPV ro'yxatdan o'tkazish tartibini tatbiq etishi maqsadga muvofiqdir.

Sukuk emissiyasini samarali amalga oshirish uchun Kapital bozorini rivojlantirish agentligi (CMA) huzurida SPVlar uchun maxsus nizom ishlab chiqilishi zarur. Bu nizom minimal byurokratik to'siqlar bilan soddalashtirilgan korporativ mexanizmlarni ta'minlashi, aktivlarni topshirish tartiblari, mulk huquqlari va investorlarni himoya qilish normalarini aniq belgilashi kerak. Mazkur tartib xorijiy va mahalliy kompaniyalarga ham suveren, ham korporativ sukuk emissiyasi uchun SPV tashkil etish imkonini beradi. SPV uchun aniq va samarali huquqiy asoslar emissiya jarayonlarini tezlashtiradi, huquqiy murakkablikni kamaytiradi va O'zbekistonni xalqaro bozor amaliyotiga yaqinlashtiradi [2, 101-bet].

Birinchi bosqichda, ideal holatda, Ijara (ijara) tuzilmasiga asoslangan uchuvchi suveren sukuk emissiyasini amalga oshirish tavsiya etiladi. Ijara sukuk tuzilmasi soddaligi va aktivlar bilan ta'minlanganligi sababli xalqaro bozorda keng qo'llaniladi va yuqori ishonchga ega [4, 45-bet].

Suveren sukuk emissiyasi quyidagi strategik maqsadlarga xizmat qiladi:

- hukumatning Islom moliyasini rivojlantirishga sodiqligini namoyish etish;
- korporativ sukuk emissiyasi uchun asosiy daromad egri chizig'ini shakllantirish;
- SPV tashkil etish, aktivlarni topshirish, listing va hisob-kitob operatsiyalarini standartlashtirish;

- Shariatga mos suveren qimmatli qog'ozlarga qiziqqan xorijiy investorlarni jalb qilish.

Xulosa. Amaldagi normativ-huquqiy muhitda sukuk, SPV va Shariat me'yorlariga muvofiqlik talablari bo'yicha aniq ta'rif va tartibotlarning yo'qligi, hamda soliq-buxgalteriya nomuvofiqligi tranzaksiya xarajatlarini oshirib, emissiya jozibadorligini kamaytiradi. Milliy shariat kengashining yo'qligi esa fatvo, moslik va legitimlik bo'yicha tizimli risklarni kuchaytiradi, investorlar ishonchiga bevosita putur yetkazadi.

Xalqaro tajriba (Malayziya, BAA, Saudiya Arabistoni, Buyuk Britaniya, Qozog'iston) shuni tasdiqlaydiki, soliq neytralligi, SPV uchun aniq qonuniy maqom, Shariatga mos listing qoidalari, markaziy depozitariy va ikkilamchi savdo mexanizmlari sukuk bozorining likvidligi va shaffofligini ta'minlaydi. Shu bois, O'zbekiston uchun yaqin muddatli amaliy yo'l xaritasi quyidagilardan iborat bo'lishi maqsadga muvofiq:

1. Sukukni fuqarolik-huquqiy muomalaga aniq kirituvchi va SPV, soliq neytralligi, oshkor etish standartlarini belgilovchi qonuniy paketni qabul qilish;
2. Milliy Shariat kengashini (Moliya vazirligi yoki Markaziy bank huzurida) tuzish va AAOIFI standartlariga mos fatvo-nadzor amaliyotini yo'lga qo'yish;
3. Ijara asosidagi uchuvchi suveren sukuk orqali bozorga "benchmark" daromad egri chizig'ini yaratish, SPV-listing-hisob-kitob jarayonlarini standartlashtirish va xorijiy investorlarni jalb etish;
4. Banklar, regulyatorlar, yuristlar va auditorlar uchun salohiyatni oshirish va ta'lim dasturlarini ishga tushirish;
5. Pensiya jamg'armalari, sug'urta va investfondlar uchun rag'batlantiruvchi tartibga solish choralari joriy etish.

Mazkur "asosiy bloklar" tizimli va izchil bajarilganda, sukuk O'zbekistonda infratuzilma loyihalarini moliyalashtirish, xususiy sektor uchun uzoq muddatli resurslar yaratish va kapital bozorlarini chuqurlashtirishning raqobatbardosh va shariatga mos vositasiga aylanadi. Aks holda, huquqiy noaniqlik, Shariat nazorati bo'shliqlari hamda likvidlik yetishmovchiligi sababli sukuk o'z salohiyatini to'liq namoyon eta olmaydi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. El-Gamal, M. A. (2006). Islamic finance: Law, economics, and practice. Cambridge University Press.
2. Wilson, R. (2008). Islamic capital markets: The role of Sukuk. Edinburgh University Press.
3. Capital Markets Development Agency of the Republic of Uzbekistan. (yil). O'zbekiston kapital bozori va moliyaviy infratuzilmasi bo'yicha hisobot. Toshkent.
4. Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions (AAOIFI). (n.d.). Shari'ah Standard No. 17: Investment Sukuk. Manama: AAOIFI. <https://aaoifi.com>
5. Securities Commission Malaysia. (1993/so'nggi tahrir). Securities Commission Act 1993 (Act 498). Laws of Malaysia. <https://www.sc.com.my>
6. United Kingdom Parliament. (2003). Finance Act 2003. The National Archives. <https://www.legislation.gov.uk>
7. United Kingdom Parliament. (2007). Finance Act 2007. The National Archives. <https://www.legislation.gov.uk>
8. United Kingdom Parliament. (2008). Finance Act 2008. The National Archives. <https://www.legislation.gov.uk>
9. Astana International Financial Centre (AIFC). (2017–2022). AIFC Islamic Finance Rules; AIFC Special Purpose Company Rules. AIFC Authority. <https://aifc.kz>
10. O'zbekiston Respublikasi. (1996). Fuqarolik kodeksi. LexUZ. <https://lex.uz>

11. O'zbekiston Respublikasi. (2008). Qimmatli qog'ozlar to'g'risida Qonun. LexUZ. <https://lex.uz>
12. Archer, S., & Karim, R. A. A. (2017). Islamic capital markets and products: Managing capital and liquidity requirements under Basel III. Wiley.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5/9 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).